

Labores pariunt honores, czyli o łodzianach wyróżnionych przez Uniwersytet Łódzki

„Łaciny się już nie używa”. „Łacina jest niepotrzebna”! „Nauka łaciny jest bezużyteczna”! – podobne stwierdzenia słyszał z pewnością każdy filolog klasyczny, student filologii klasycznej czy pasjonat języków klasycznych i starożytności. Przekonanie o nieobecności języka łacińskiego w codziennym życiu i współczesnym świecie jest powszechne i niezwykle krzywdzące, ponieważ łacina, mimo iż uważana jest za język martwy, to jednak ma ciągłą tradycję, gdyż jest w użyciu od starożytności i nie musiała być rekonstruowana ani odcyfrowywana. Stanowi ona zasadniczą podstawę języków romańskich, jej znajomość bardzo przydaje się studentom prawa i kierunków medycznych, funkcjonuje w literaturze, sztuce, retoryce, nie mówiąc już o tym, że uznaje się ją za język Kościoła Katolickiego, a co się z tym wiąże, język łaciński jest jednym z dwóch języków urzędowych Watykanu.

Uczniowie szkół ponadpodstawowych, którzy uczą się języka łacińskiego

i poznają kulturę antyczną w zakresie rozszerzonym, już na pierwszej stronie podręcznika *Porta Latina Nova* mogą przeczytać informację, że „język łaciński jest również dzisiaj używany jako język mówiony i spełnia wszystkie warunki języka nowożytnego”¹. Autorzy podręcznika argumentują tę tezę podając informację, że encykliki papieskie nadal publikowane są w języku łacińskim, a od 1989 r. w fińskim radiu nadawane są audycje w tym języku, które noszą tytuł *Nuntii Latini*². Przykładów współczesnego stosowania łaciny i zainteresowania tym językiem jest wiele, o czym świadczyć może chociażby tytuł oraz tematyka bieżącego wydania *KAPITOL-u: De lingua Latina Lodziae vivente*.

Artykuł ten poświęciłam czterem łodzianom, których Uniwersytet Łódzki

1 S. Wilczyński, E. Pobiedzińska, A. Jaworska, *Porta Latina Nova. Podręcznik do języka łacińskiego i kultury antycznej*, Warszawa 2012, s. 12.

2 *Ibidem*, s. 12–13.

wyróżnił w sposób szczególny, nadając im tytuł doktora *honoris causa*, który jest odznaczeniem honorowym, nadawanym przez uczelnie wyższe osobom wykazującym szczególne osiągnięcia w zakresie kultury i nauki³.

Tytuł doktora *honoris causa* nadawany jest od czasów średniowiecza, choć terminu tego po raz pierwszy użył już Cyceon, podkreślając szacunek i poważanie, z jakim wiąże się to określenie⁴. Pierwszym odznaczonym „dla zaszczytu” (*honoris causa*) był Lionel Woodville w 1478 lub 1479 r. przez Uniwersytet Oksfordzki⁵. Woodville był szwagrem króla Edwarda IV, a kilka lat po uzyskaniu tytułu doktora *honoris causa* został także biskupem Salisbury. Począwszy od XV wieku praktyka nadawania tytułów doktora *honoris causa* miała wymiar zarówno formalny jak i praktyczny – odznaczeni byli doceniani za swoje osiągnięcia, natomiast uczelnie zyskiwały prestiż, mogąc pochwalić się związkami z prominentnymi postaciami ze świata nauki i kultury.

Do Polski tradycja nadawania tytułu doktora *honoris causa* przybyła dopiero kilka wieków później. Pierwsze takie odznaczenia Uniwersytet Jagielloński nadał w 1816 r.⁶, natomiast na Uniwersytecie Warszawskim tytuł ten jako pierwszy otrzymał Józef Piłsudski ponad sto lat później (w 1921 r.)⁷. Jeśli zaś chodzi o zwyczaj nadawania tytułu doktora *honoris causa* na ziemiach łódzkich, to jest on kultywowany niemalże od początków istnienia Uniwersytetu Łódzkiego. Uczelnia powstała 24 maja 1945 r., a pierwsze doktoraty „dla zaszczytu” wręczono cztery lata później, w 1949 r. Wśród trzech pierwszych nagrodzonych znalazł się jeden łódzianin – Julian Tuwim⁸.

Julian Tuwim urodził się w 1894 r. w Łodzi i był jednym z najwybitniejszych poetów XX wieku. Pisał wiersze, libretta, skecze, wodewile, teksty piosenek. Jako jeden z najważniejszych poetów dwudziestolecia międzywojennego współtworzył grupę poetycką *Skamander*. W jego utworach łacina była obecna niezwykle często – pisarz lubił się nią bawić, eksperymentować i przedstawiać ją w nieszablonowy sposób, np. w utworze *Żaby łacinniczki* czy w słynnej *Łacinie*.

3 Doktor *honoris causa*, [w:] Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/doktor-honoris-causa;2453055.html> (dostęp: 01.07.2024 r.).

4 D. Bancel, *Brief History of the Title Docteur Honoris Causa*, „Wear Particles: From the Cradle to the Grave” 1992, vol. 21, s. 18, <https://www.sciencedirect.com/bookseries/tribology-series/vol/21/suppl/C> (dostęp: 01.07.2024 r.).

5 T. Lacy, *Honoris Causa: Its History, Significance, and Meaning*, „Society for U.S. Intellectual History” 2015, <https://s-usih.org/2015/10/honoris-causa-history-significance-meaning/> (dostęp: 01.07.2024 r.).

6 Doktorzy *honoris causa*, <https://www.uj.edu.pl/universytet-z-collegium-medicum/nagrody-i-wyroznienia/dhc> (dostęp: 01.07.2024 r.).

7 Doktoraty *honoris causa* w latach 1921–1973, <https://www.uw.edu.pl/universytet/historia-uw/doktoraty-honoris-causa-w-latach-1921-1973/> (dostęp: 01.07.2024 r.).

8 Doktorzy *honoris causa* UŁ, <https://www.uni.lodz.pl/o-universytecie/odznaczenia-ul/doktorzy-honoris-causa-ul> (dostęp: 17.07.2024 r.).

fot. II.1 – popiersie Juliana Tuwima przy ul. Hotelowej w Łodzi; fot. II.2 – tablica poświęcona Julianowi Tuwimowi na ścianie budynku III LO w Łodzi

Mimo że życiorys Tuwima przepełniony był rozmaitymi przygodami, a sam poeta wyemigrował na kilka lat, nigdy nie zapomniał o Łodzi. Swojemu rodzinnemu miastu poświęcił na obczyźnie poemat *Kwiaty polskie*, który opowiada o losach ogrodnika, Ignacego Dziewierskiego oraz jego bliskich. Julian Tuwim otrzymał wiele nagród i odznaczeń za całokształt twórczości poetyckiej, w tym wspomniany wcześniej tytuł doktora *honoris causa* nadany mu przez Uniwersytet Łódzki w 1949 r⁹.

⁹ Doktor honoris causa: Julian Tuwim, <https://www.uni.lodz.pl/doktor-honoris-causa/julian-tuwim> (dostęp: 17.07.2024 r.).

Drugi łódzianin odznaczony omawianym w artykule tytułem był ściśle związany z Uniwersytetem Łódzkim, brał nawet udział w jego tworzeniu. To urodzony w Łodzi prof. Edward Rosset, wybitny demograf i statystyk, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego, założyciel Komitetu Nauk Demograficznych Polskiej Akademii Nauk oraz rektor Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Łodzi w latach 1957–1961. Za swoje ogromne zasługi dla nauki i społeczeństwa zyskał wiele odznaczeń, między innymi Order Sztandaru Pracy. W roku 1978 Uniwersytet Łódzki zdecydował się nadać mu tytuł doktora *honoris causa* za wieloletnią pracę

naukową i wkład w rozwój demografii i statystyki¹⁰.

Kolejny łodzianin, którego zasługi zostały docenione przez Uniwersytet Łódzki to Karl Dedecius. Pochodził on z rodziny niemieckiej i był uznanym tłumaczem, teoretykiem przekładu, eseistą oraz – jak możemy przeczytać na stronie Uniwersytetu Łódzkiego – propagatorem kultury polskiej¹¹. Przez większość swojego dorosłego życia mieszkał poza Polską, choć w 1963 r. zdecydował się odnowić kontakt z Łodzią, w której się urodził, a w 2002 r. wyraził nawet zgodę, aby Publiczne Gimnazjum nr 43 w rodzinnym mieście nosiło jego imię. W ciągu swojego życia otrzymał wiele orderów, medali, nagród i odznaczeń, sześć tytułów doktora *honoris causa*, w tym jeden przyznany przez Uniwersytet Łódzki (1990 r.). Co więcej, od 2003 r. przyznawana jest Nagroda im. Karla Dedeciusa dla polskich tłumaczy literatury niemieckojęzycznej i niemieckich tłumaczy literatury polskiej. Karl Dedecius był wybitnym specjalistą w dziedzinie translatoryki, a jego tłumaczenia przyczyniły się do propagowania polskiej twórczości w Niemczech. W kontekście

moich rozważań na uwagę zasługuje fakt, iż Dedecius wykazywał wielki szacunek do języków klasycznych¹².

Na drugą połowę lat 90. przypada nadanie ostatniego tytułu doktora *honoris causa* dla łodzianina przez Uniwersytet Łódzki. Był nim Jan Karski. Jego zasługi znane są w całej Polsce. Młody Janek, mieszkający przy ul. Kilińskiego w Łodzi, stał się w późniejszych latach studentem i absolwentem Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, a następnie pracownikiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych w II RP, oficerem Wojska Polskiego oraz cenionym działaczem, m.in. w Polskim Państwie Podziemnym. Uhonorowany został tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, Orderem Orła Białego i Orderem Virtuti Militari, co więcej, był nominowany do Pokojowej Nagrody Nobla. Jego sylwetkę możemy oglądać na wielu pomnikach – nawet w Nowym Jorku. Po II wojnie światowej zamieszkał w Stanach Zjednoczonych i postanowił poświęcić się pracy akademickiej na Uniwersytecie Georgetown w Waszyngtonie. Uniwersytet Łódzki nadał temu wybitnemu Polakowi tytuł doktora *honoris causa* w 1996 r.¹³.

10 Doktor *honoris causa*: prof. Edward Rosset, <https://www.uni.lodz.pl/doktor-honoris-causa/edward-rosset> (dostęp: 17.07.2024 r.).

11 Doktor *honoris causa*: prof. Karl Dedecius, <https://www.uni.lodz.pl/doktor-honoris-causa/karl-dedecius> (dostęp: 01.07.2024 r.).

12 E. Białek, Ilona Czechowska, Ernest Kuczyński (red.): Karl Dedecius. *Inter Verba – inter gentes*, „OderÜbersetzen” 2021, nr 10, s. 130.

13 Doktor *honoris causa*: prof. Jan Karski, <https://www.uni.lodz.pl/doktor-honoris-causa/jan-karski> (dostęp: 17.07.2024 r.).

fot. II.3 – tablica poświęcona Janowi Karskiemu na ścianie budynku III LO w Łodzi

Doctoris Honoris Causa nomen dignitatem iura contulimus – tak lub podobnie brzmi formuła, widniejąca na dyplomach czterech wspomnianych wyżej łódzian oraz innych odznaczonych tytułem doktora *honoris causa*. Ten prestiżowy tytuł został nadany przez władze łódzkiej uczelni już 101 razy. Kulturowane są dzięki temu ogólnoswiatowe tradycje akademickie, w których łacina odgrywa niepoślednią rolę. Jak podkreśla Agnieszka Gromkowska-Melosik, proces przyznawania takiego odznaczenia jest wieloetapowy¹⁴, co jedynie uwydat-

nia wybitne dokonania na różnych polach czterech opisywanych w tym tekście łódzian: Juliana Tuwima, Edwarda Rosseta, Karla Dedeciusa oraz Jana Karskiego.

Bibliografia

- Bancel D., *Brief History of the Title Docteur Honoris Causa*, „Wear Particles: From the Cradle to the Grave” 1992, vol. 21, <https://www.sciencedirect.com/bookseries/tribology-series/vol/21/suppl/C> (dostęp: 02.07.2024 r.).
- Białek E., Ilona Czechowska, Ernest Kuczyński (red.): *Karl Dedecius. Inter Verba – inter gentes*, „OderÜbersetzen” 2021, nr 10, s. 128–130.
- Doktor honoris causa*, [w:] Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/doktor-honoris-causa/2453055.html> (dostęp: 01.07.2024 r.).
- Doktor honoris causa: Julian Tuwim*, <https://www.uni.lodz.pl/doktor-honoris-causa/julian-tuwim> (dostęp: 17.07.2024 r.).
- Doktor honoris causa: prof. Edward Rosset*, <https://www.uni.lodz.pl/doktor-honoris-causa/edward-rosset> (dostęp: 17.07.2024 r.).
- Doktor honoris causa: prof. Jan Karski*, <https://www.uni.lodz.pl/doktor-honoris-causa/jan-karski> (dostęp: 17.07.2024 r.).
- Doktor honoris causa: prof. Karl Dedecius*, <https://www.uni.lodz.pl/doktor-honoris-causa/karl-dedecius> (dostęp: 02.07.2024 r.).

¹⁴ A. Gromkowska-Melosik, *Doktorat honoris causa i tradycja uniwersytecka*, „Studia Edukacyjne” 2020, nr 59, s. 15.

- Doktoraty honoris causa w latach 1921–1973*, <https://www.uw.edu.pl/universytet/historia-uw/doktoraty-honoris-causa-w-latach-1921-1973/> (dostęp: 02.07.2024 r.).
- Doktorzy honoris causa*, <https://www.uj.edu.pl/universytet-z-collegium-medicum/nagrody-i-wyroznienia/dhc> (dostęp: 02.07.2024 r.).
- Doktorzy honoris causa UŁ*, <https://www.uni.lodz.pl/o-universytecie/odznaczenia-ul/doktorzy-honoris-causa-ul> (dostęp: 17.07.2024 r.).
- Gromkowska-Melosik A., *Doktorat honoris causa i tradycja uniwersytecka*, „Studia Edukacyjne” 2020, nr 59.
- Lacy T., *Honoris Causa: Its History, Significance, and Meaning*, „Society for U.S. Intellectual History” 2015, <https://s-usih.org/2015/10/honoris-causa-history-significance-meaning/> (dostęp: 02.07.2024 r.).
- Wilczyński S., Pobiedzińska E., Jaworska A., *Porta Latina Nova. Podręcznik do języka łacińskiego i kultury antycznej*, Warszawa 2012.